

Juhlajulkaisu
Mikael Hidén
1939 – 7/12 – 2009

Toimituskunta

Pia Letto-Vanamo

Olli Mäenpää

Tuomas Ojanen

Tilausosoite

Suomalainen Lakimiesyhdistys

Kasarmikatu 23 A 17

00130 Helsinki

p. (09) 6120 300

f. (09) 604 668

toimisto@lakimiesyhdistys.fi

www.lakimiesyhdistys.fi

© Suomalainen Lakimiesyhdistys ja kirjoittajat

Kannen ja taiton suunnittelu: Heikki Kalliomaa

Mikael Hidénin valokuva s. VII

ISSN-L 0356-7222

ISSN 0356-7222

IBSN 978-951-855-293-5

Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä 2009

Ilkka Saraviita

Lex Nokia täynnä mokia?

Taustaksi

Demokraattisen oikeusvaltion perustuslaissa on väistämätön rakenteellinen ristiriita. Kansanvaltaisessa valtiossa julkisen vallan lähteenä on kansa, jota edustaa vaaleilla valittu kansanedustuslaitos. Parlamentti hyväksyy enemmistöpäätöksin tärkeimmät yhteiskunnan ohjausinstrumentit eli Suomessa eduskuntalait. Eduskunnalla on perustuslain (PeL) 3.1 §:n mukaan lainsäädäntövalta.

Oikeusvaltioajattelun mukaan valtiosäännön olennainen osa ovat perusoikeussäännökset. Niillä turvataan erilaisten ihmisryhmien oikeudet suhteessa lainsäädäntövaltaan. Perusoikeussäännökset toisin sanoen rajoittavat parlamentin lainsäädäntösuvereniteettia.

Kaikissa oikeusvaltioissa kohdataan sama valtiovallan tehtäväjakoon liittyvä ongelma: kuinka huolehditaan siitä, että kansanedustuslaitos ei loukkaa lainsäädäntöpäätöksin valtiosäännön vastaisesti ihmisten perusoikeuksia. Lähes poikkeuksettomana ratkaisuna tähän ongelmaan on se, että tuomiovallan välityksin kontrolloidaan lainsäädäntövaltaa. Käytössä on kaksi perusratkaisua: joko yleiset tuomioistuimet (tavallisesti ylin oikeusaste) toteuttavat valvonnan tai sitten perustetaan erikoistuomioistuin tähän tehtävään. Kummassakin järjestelmässä säädetyn, voimassa olevan lain ja perusoikeussäännöksen välinen mahdollinen ristiriita saatetaan oikeuskäsittelyyn. Tuomioistuimella on tällöin toimivalta todeta ristiriidan olemassaolo. Päätöksen sisältö on, että perusoikeutta rajoittava laki tai sen säännös todetaan vaikutuksettomaksi. Asiallisesti tämä merkitsee, että tuomioistuin mitätöi demokraattisesti valitun kansanedustuslaitoksen lainsäädäntöpäätöksen.

Menettelytavat valtiosääntötuomioistuimissa ovat tuomiovallan auktoriteettia korostavia. Päätöksentekomenettely noudattaa tuomioistuimissa kunkin maan perinteen mukaisia prosessin muotoja. Päätöksenteon epäpoliittista luonnetta alleviivataan. Tuomarit eivät yleensä perustele julkisuudessa päätöksiään. Valtiosääntötuomioistuimet toimivat lisäksi korkean legitimitetin suojassa. Esimerkkinä tästä on Pohjois-Amerikan Yhdysvaltain korkein oikeus.

Valtiosääntötuomioistuimet saattavat kohdata mediakritiikkiä etenkin silloin, kun tuomioistuin julistaa valtiosäännön vastaisena tehottomaksi sellaisen kiistanalaisen lain, jonka kohdalla toisaalta hallitus, ja toisaalta parlamentin oppositioryhmittymät, ovat lain sisältämstä yhteiskuntapoliittisesta ratkaisusta jyrkästi erimielisiä. Klassisena esimerkkinä voidaan pitää Saksan valtiosääntötuomioistuimen päätöstä, joka mitätöi Willy Brandtin sosialidemo-

kraattisen hallituksen tärkeänä pitämän aborttilakiuudistuksen, jota olivat parlamenttikäsittelyssä kiihkeästi vastustaneet oppositioon joutuneet kristillisdemokraatit. Oikeussosiologisten selvitysten mukaan tuomioistuimen jäsenistö koostui valtaosalta kristillisdemokraattisen aatesuunnan kannattajista.

Lakien perustuslainmukaisuuden parlamentaarinen valvontajärjestelmä Suomessa

Suomessa on valittu toinen tie. Vähittäisen kehityksen kautta kansanedustuslaitoksen sisään on tuotettu lakien perustuslainmukaisuuden valvontaelin, eduskunnan perustuslakivaliokunta. Suomalainen malli on syntynyt ilman esikuvia, eikä vastaavia järjestelmiä muualla ole. Perustuslakivaliokuntajohtoisen lakien valtiosäännönmukaisuuskontrollin kulmakivinä ovat valiokunnan kuulemat asiantuntijat, joista erityisesti on syytä korostaa professori Mikael Hidenin pitkäkestoista ja merkittävää roolia.

Perustuslakivaliokuntajohtoinen lakien perustuslainmukaisuuden valvontajärjestelmä välttää pääosin muiden järjestelmien vallanjako-ongelman. Jos jätämme tässä yhteydessä sivuun PeL 106 §:n ns. etusijasäännöksen, tuomiovallan ja lainsäädäntövallan välistä vallanjako-ongelmaa ei synny. Eduskunnan itsensä asettama ja vaaleilla valituista kansanedustajista koostuva perustuslakivaliokunta kontrolloi parlamentin lainsäädäntövallan käyttämistä. Paavo Kestarin käsittein suomalaisessa valtiosääntöajattelussa on onnistuttu ympeyksen neliöinnissä.

Oikeuskirjallisuudesta päätellen suomalainen lakien perustuslainmukaisuuden valvontajärjestelmä on suhteellisen legitiimi. Se on sitä sekä eduskunnan sisäisesti että ilmeisesti laajemminkin. Kun seuraa eduskunnan täysistuntokeskusteluja sellaisista lakiehdotuksista, joiden valtiosäännönmukaisuuden perustuslakivaliokunta on lausunnoillaan kyseenalaistanut, voi havaita, kuinka lojaalisti niin hallituspuolueiden kuin oppositioonkin kansanedustajat tähän lopputulokseen suhtautuvat. Myös mediassa on näihin aikoihin asti suhtauduttu arvostavasti ja ymmärtäväisesti, melkein pä kunnioituksella, perustuslakivaliokunnan ratkaisuihin ja sen auktoriteettiasemaan.

Tämän artikkelin tarkoituksena on yhden esimerkkitapauksen avulla kuvata niitä ongelmia, joita parlamenttijohtoinen lakien valtiosäännönmukaisuuden valvontajärjestelmä voi kohdata. Tarkoituksenani ei ole analysoida laajemmin tapahtumasarjaa. En myöskään ota kantaa esillä olleeseen perusoikeussäännösten tulkintaproblematiikkaan.¹ Minua kiinnostaa erityisesti tämä perustuslakivaliokunnan toimintahistoriassa ennennäkemätön tapahtumasarja sekä median ja valtiosääntövalvonnan keskinäissuhde.²

¹ Kyseessä ollut valtiosääntöoikeudellinen ongelma oli kylläkin poikkeuksellisen mielenkiintoinen. Asian ytimenä näyttää olleen se, arvioidaanko esillä ollutta viestintäsalaisuuden kontrolliproblematiikkaa vertikaalisuhteessa (lainsäätävä/yksityishenkilö) vai horisontaalisuhteessa (yksittäiset teleoperaattorit, ns. verkkovastaavat/työnantajatyöryhmän sähköpostijärjestelmää käyttävät työntekijät).

² Käytän lähteenä pääasiassa painettua mediaa. Kysymyksessä olevan ns. Lex Nokian alias urkintalain aiheuttaman mediaryöpyn vaikuttavuutta osoittaa se, että hakukone Google löysi hakusanalla ”lex nokia” 680 linkkiä.

Suomalaisen järjestelmän kritiikistä

Lakien perustuslainmukaisuuden valvonta perustuslakivaliokuntajohtoisesti, joskin nykyisin tuomioistuINVALVONNAN täydentämänä (PeL 106 §), ei ole oikeuskirjallisuudessa saanut täyttä legitimitettiä. Aika ajoin on esitetty epäilyjä, että eduskuntaryhmien valitsemat jäsenet eivät kykene toimimaan puolueettoman oikeusharkinnan puitteissa: eduskunta- ja hallitusryhmien sekä puolueiden on arveltu pystyvän vaikuttamaan yksittäisten valiokunnan jäsenten äänestyskäyttäytymiseen silloin, kun kysymyksessä on kannanotto hallitukselle tärkeän, mutta eduskunnan opposition vastustaman lakiehdotuksen säätämisyjärjestykseen.

Tässä kirjoituksessa käsiteltävän lainsäädäntöhankkeen yhteydessä tuli näkyville ilmeisestikin uusi, valiokunnan toiminnan legitimitettiä kyseenalaistava seikka: nykyaikaisen median kautta valiokuntaan ja sen jäseniin kohdistunut painostus.

Valtiosääntöoikeudellinen perusasetelma

Hallituksen esityksessä 48/2008 vp (esitys sähköisen viestinnän tietosuojalain ja eräiden siihen liittyvien lakien muuttamisesta) ehdotettiin voimassa olleen avoimen ja epäselvän sääntelyn korjaamista.³ Kyseessä oli sähköpostiviestien tunnistetietojen käyttäminen ns. yhteisötilaajan, kuten työnantajaosakeyhtiön, toimesta mm. yrityssalaisuuksien lainvastaisen luovuttamisen estämiseksi.⁴ Perustuslakivaliokunnan lausunnossa 29/2008 katsottiin, että laki sinänsä voitiin säätää yksityisyyden ja viestisalaisuuden (PeL 10 §) perustuslainsuojan estämättä tavallisena

³ Hallituksen esityksen valmistelu oli ollut vaivalloista. Elokuussa 2006 viestintäministeri Susanna Huovinen oli pyytänyt oikeuskansleri Paavo Nikulalta arviota hallituksen lakiluonnoksen mahdollisista perusoikeusongelmista. Oikeuskansleri arvosteli lakiehdotusta perusoikeusnäkökulmasta 21.9.2006. Ministeriö muutti sittemmin luonnosta Nikulan tulkintojen mukaisesti. Liikenneministeri Suvi Lindén tapasi oikeuskansleri Paavo Nikulan helmikuussa 2008 korjatun lakiluonnoksen läpikäymiseksi. Tätä ennen tammikuussa 2008 apulaisoikeuskansleri Mikko Puumalainen otti yhteyttä ministeriöön pyytäen hallituksen esitysluonnoksen poistamista valtioneuvoston listalta ja kutsui virkamiesjohtoa tapaamiseen oikeuskansleri Jaakko Jonkan kanssa. Oikeusministeriön lainvalmisteluosaston tarkastustoimisto palautti 12.11.2007 lakiluonnoksen ministeriöön jatkovalmisteltavaksi. Hallituksen esitys annettiin eduskunnalle 25.4.2008.

⁴ Hallituksen esityksessä tavoitteet määriteltiin seuraavasti: Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi sähköisen viestinnän tietosuojalakia. Yksityisyyden suojasta työelämässä annettuun lakiin, yhteistoiminnasta yrityksissä annettuun lakiin sekä yhteistoiminnasta valtion virastoissa ja laitoksissa annettuun lakiin ehdotetaan lisäksi eräitä lähinnä teknisiä muutoksia.

Yhteisötilaajien oikeuksia käsitellä tunnistamistietoja teknistä kehittämistä varten sekä maksullisten tietoyhteiskunnan palvelujen ja viestintäverkkojen luvattoman käytön tai viestintäpalvelujen ohjeiden vastaisen käytön selvittämiseksi selkeytettäisiin. Teleyrityksille, lisäarvopalvelun tarjoajille ja yhteisötilaajille annettaisiin tietyin edellytyksin oikeus käsitellä tunnistamistietoja automaattisen tietojenkäsittelyn avulla tilastollista analyysiä varten.

Yhteisötilaajille annettaisiin tietyin edellytyksin oikeus käsitellä tunnistamistietoja, jos epäillään elinkeinotoiminnan kannalta keskeisten yrityssalaisuuksien luvattonta paljastamista. Yhteisötilaajat saisivat käsitellä tietoa muun muassa sähköpostiviestien lähettäjistä ja vastaanottajasta sekä lähetyksajasta, mutta eivät viestin sisältöä.

Ehdotuksella parannettaisiin teleyritysten, lisäarvopalvelun tarjoajien ja yhteisötilaajien mahdollisuutta huolehtia viestintäverkkojen ja -palvelujen tietoturvasta.

Tietosuojavaltuutettu valvoisi yhteisötilaajien tunnistamistietojen käsittelyä väärinkäytötilanteissa. Lisäksi Viestintävirastolla olisi aikaisempaa laajempi oikeus luovuttaa tietoja tietoturvaloukkausten ehkäisemiseksi ja selvittämiseksi.

lakina. Valiokunta kuitenkin suositteli lausuntotekstissä, muttei lausuntonsa ponsiosassa, eräiden lisätarkistusten tekemistä lakiehdotuksiin.⁵

Perustuslakivaliokunnan lausuntojen tulkinnasta

Perustuslakivaliokunnan lausuntoja lukiessa on syytä olla tarkkana. Valiokunta käyttää kaksitasoista argumentaatiota. Sen perustehtävä on etsiä hallituksen esityksen sisältämästä lakiehdotuksesta mahdolliset ristiriidat perustuslain kanssa, identifioida ne sekä esittää säännösmuotoiluja, joilla lakiehdotus voidaan korjata perustuslain vaatimukset täyttäväksi. Nämä seikat ilmaistaan *yleensä* ehtoina tavallisen lain säätämisjärjestyksen käyttämiselle. Ne kirjataan erillisenä osastona lausunnon loppuun ns. ponsiosaan.

Säätämisjärjestysehtoina olevien seikkojen lisäksi perustuslakivaliokunta esittää PeL 22 §:n hengessä (”Julkisen vallan on turvattava perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutuminen”) eri tavoin kriittisiä kommentteja lakiehdotuksista, usein myös korjaussuosituksin. Perustuslakivaliokunnan lausuntojen tulkintasääntönä on, että vain ponsiosan sisältämät seikat sitovat eduskuntaa ja lausunnon saavaa ns. mietintövaliokuntaa. Muut lausuntokohdat ymmärretään enemmänkin suositusluontoisiksi näkökohdiksi.⁶ Raja näyttää kuitenkin käytännössä olevan jossain määrin liukuva. Lisäksi perustuslakivaliokunnan lausuntotekstien jyrkkyydsarvot vaihtelevat mm. siten, että joskus valiokunta tyytyy esittämään, että mietintövaliokunta harkitsisi tietyn perustuslakivaliokunnan esittämän sääntelyvaihtoehdon käyttöönottamista. Joskus muutostarvetta korostetaan painokkaammin. Olennaista on tietyn säännösmuotoilun tai säännöksen poistamisen määrittely ehdoksi tavallisen lainsäätämisjärjestyksen käyttämiselle.

Näyttää siltä, että mediassa perustuslakivaliokunnan lausuntoa 28/2008 ei kyetty hahmottamaan tässä jaksossa kuvatun kaavion mukaan. Media ei kiinnittänyt huomiota lausunnon sisältämiin kriittisiin havaintoihin lakiehdotuksesta.

Perustuslakivaliokunnan lausunto suhteessa asiantuntijalausuntoihin

Kaikissa valiokunnalle annetuissa akateemisissa asiantuntijalausunnoissa oli esitetty kriittisiä kommentteja ja perusoikeusperusteisia korjausesityksiä lakiehdotuksiin lähinnä sen osalta, että käsillä ollut ns. Lex Nokia antoi yksityiselle työnantajalle oman harkintansa mukaan vallan käsitellä sähköpostiviestien tunnistamistietoja.⁷ Valiokunnan lausunnossa (loppujaksossa) yk-

⁵ ”Lausunto. Lausuntonaan perustuslakivaliokunta esittää, että lakiehdotukset voidaan käsitellä tavallisen lain säätämisjärjestyksessä.” PeVL 29/2008 vp.

⁶ ”Perustuslakivaliokunnan valtiosääntöoikeudelliset huomautukset yksilöidään valiokunnan lausunnossa ja ne käyvät kootusti ilmi lausunnon ponsiosasta. Perustuslakiin tukeutuvat muut huomiot ovat velvoittavuudeltaan edellistä heikompia. Tällaisten huomioiden mahdolliseen sivuuttamiseen on kuitenkin asianmukaista esittää mietinnössä perusteet. Perustuslakivaliokunnan lausunnon mahdollisesti sisältämät lainsäädäntötekniset ja vastaavat muut kuin perustuslakiin tukeutuvat kannanotot ovat merkitykseltään samassa asemassa kuin muidenkin valiokuntien lausunnoissa esitetyt kannanotot.” Vuoden 2008 valiokuntaopas, s. 90.

⁷ Lausunnonantajina olivat viestintäneuvos Juhapekka Ristola, liikenne- ja viestintäministeriö, tietosuojavaltuutettu Reijo Aarnio, professori Mikael Hidén, professori Jukka Kemppinen, professori Olli Mäenpää, professori Tuomas Ojanen, professori Teuvo Pohjolainen, professori Ahti Saarenpää ja professori Veli-Pekka Viljanen. Lisäksi kirjallisen

siselitteisesti kuitenkin todettiin, että lakiehdotus voitiin säätää tavallisessa lainsäätämisyjärjestyksessä. Asian valtiosääntöoikeudelliseen problematiikkaan liittyy se, että perustuslakivaliokunta oli jo aikaisemmin hyväksynyt tavallisessa lainsäätämisyjärjestyksessä säädettäväksi tällä kertaa täsmennettäväksi ja korjattavaksi esitetyn sääntelyn (PeVL 47/1996), mihin seikkaan valiokunta viittasikin.⁸

Valiokunnalle annetuissa lausunnoissa Tuomas Ojanen suositteli erinäisiä tietojen käyttö-kriteerien tiukennuksia lakiehdotukseen esittämättä kokonaisluonnehdintaa hallituksen esityksen säätämisyjärjestyksestä. Teuvo Pohjolainen katsoi, ettei lakiehdotuksessa tarkoitettu järjestelmä täytä perusoikeusrajoitusten yleisiä säätämisehtoja, koska menettely on tehoton ja helposti kierrettävissä. Mikael Hidénin lausunnon mukaan hallituksen esityksen perusteluosan perusoikeusanalyysit eivät olleet kaikin kohdin vakuuttavia, ja lakitekstiin sisältyi väljiä muotoiluja. Veli-Pekka Viljasen lausunnon mukaan lakiehdotukseen sisältyi useita säätämisyjärjestyksen kannalta ongelmallisia kohtia. Jukka Kemppinen luonnehti esityksen perusratkaisua suoraan perustuslain vastaiseksi. Ahti Saarenpään mukaan hallituksen esitys antoi aiheetta pitkälle menevään kritiikkiin perusoikeussuojauksen näkökulmasta. Kaarlo Tuori esitti kriittisiä huomioita eräistä lakiehdotusten yksityiskohdista. Myös Olli Mäenpää esitti lakiehdotusten yksityiskohtia koskevia kriittisiä näkökohtia ja edellytti säännösten tarkistamista.

Asiantuntijalausunnot sisälsivät runsaasti kriittisiä näkökohtia, jotka useimmissa tapauksissa oli kuitenkin melko vakiintuneeseen tapaan muotoiltu joustaviksi; suoraa sanelua valiokuntaan ei hevin tahdota kohdistaa.

Asiantuntijalausuntojen käyttö mediassa

Helsingin Sanomissa myöhäissyksyllä 2008 (20.11.2008) julkaistussa laajassa artikkelissa sanatarkoiksi sitaateiksi merkittyjen tietojen mukaan Tuomas Ojanen totesi lehdelle annetussa haastattelussa perustuslakivaliokunnan marraskuisesta lausunnosta (29/2008 vp): ”Nokia selätti Suomen perustuslain. Talouselämän valta ja mahti sanelivat tämän lakiesityksen. Tällaiset tapahtumat herättävät kysymyksen, mikä on perustuslakivaliokunnan rooli, jos taloudelliset ja poliittiset intressit saavat yliotteen perusoikeuksista ja ihmisoikeuksista”.

lausunnon antoi professori Kaarlo Tuori. Lausunnot voi saada perustuslakivaliokunnan kansliasta sähköisinä tallenteina. Tuoria lukuun ottamatta lausunnot annettiin henkilökohtaisesti ja valiokunnan edellyttämällä tavalla nämäkin lausunnot luovutettiin valiokunnan käyttöön sähköisesti arkistoitaviksi. Valiokunnan käytännössä lausuntoja ei lue ta ns. ”paperista”, vaan lausunnonantaja esittää kannastaan tiivistelmän.

⁸ Perustuslakivaliokunnan varajäsen Ville Niinistö blogissaan 20.11.2008:

”Perustuslakivaliokunnalla on vahvat valiokuntaneuvokset ja mittava tulkintaperinne, josta ei niin vain poiketa. Toisin kuin HS:n raflaava uutisointi antoi ymmärtää, eivät esimerkiksi Lex Nokian tapauksessa asiantuntijoiden kirjalliset lausunnot olleet kovinkaan yksiselitteisiä. Kuten tässä blogimerkinnässäni kirjoitin, asiantuntijoidenkin lausunnoissa päälimmäiseksi jää kriittisyys lakia kohtaan, mutta vahvimmat perustuslakiasiantuntijat eivät osoita laissa olevan yksittäisiä perustuslain vastaisia pykäläiä. Ko. lausunnot ovat valiokunnan lausunnon valmistuttua julkisia. Kuka tahansa voi vertailla valiokunnan linjaa asiantuntijoiden näkemyksiin.

Itse olisin suoraan sanottuna toivonut asiantuntijoilta kriittisempiä lausuntoja, jotta olisin saanut paremman selkänöjan tiukemman lausunnon aikaansaamiseksi. Nyt tällaista tukea ei yksiselitteisesti ollut, vaikka jo blogimerkinnässäni mainitsemassani kysymyksessä viranomaisvaltuuksien antamisesta yksityiselle taholle kävi niin, että valiokunta asettui asiantuntijoiden vähemmistön kannalle. Mutta rehellisyyden nimissä on todettava, että siinäkin kohdassa valiokunnan ottama kanta ei ollut mitenkään vieras suomalaiselle perustuslakitraditiolle.”

Jukka Kemppinen ”ihmetteli perustuslakivaliokunnan tapaa ohittaa asiantuntijoiden näkemykset”. Teuvo Pohjolainen: ”Nyt heikennettiin selvästi yhteydenpidon perustuslaillista suojaa. Esityksessä puututaan merkittävällä tavalla keskeisiin perusoikeuksiin –”. Veli Pekka Viljanen: ”Työnantajan toimivaltuudet olisivat yksinkertaisesti liian laajat. Ongelmallista on myös se, että työnantajalla ei olisi minkäänlaista lupamenettelyä, kuten viranomaisella on.” Mikael Hidén ei pitänyt lakiesitystä perustuslakivaliokunnan tähänastisen käytännön valossa perusoikeusjärjestelmän mukaisena.

Ahti Saarenpään mukaan ”Suomessa on perustellusti voimakas yksityisyyden suoja työelämässä. Tässä menee nyt Suomen maine”. Olli Mäenpää: ”Eurooppalaisen oikeuskäsitteen mukaan tämä lakiesitys heikentäisi liian paljon perusoikeuksia”. Kaarlo Tuori ei antanut haastattelulausuntoa, joten lehti siteerasi hänen kirjallista lausuntoaan perustuslakivaliokunnalle: ”Tuori esittää tarkennuksia ja muutoksia lakiesitykseen.”

Lehtihaastattelut ovat suhteellisen jyrkkiä verrattuna valiokunnalle annettuihin kirjallisiin lausuntoihin mm. siksi, että useimmat asiantuntijoiden ottamat korjaus- ja muutoseskhotukset kylläkin otettiin valiokunnan lausuntotekstiin ja sittemmin myös toteutettiin liikenne- ja viestintävaliokunnan mietinnön pohjalta (19/2008, 12.12.2008).⁹ Haastattelulausunnoissa olevia yleisluonteisia arvioita ei ole perustuslakivaliokunnalle jätetyissä lausunnoissa.

⁹ Liikenne- ja viestintävaliokunnan mietinnössä kirjoitettiin: ”Perustuslakivaliokunnan lausunto. Lausunnossaan perustuslakivaliokunta on esittänyt, että lakiehdotukset voidaan käsitellä tavallisen lain säätämisyjärjestyksessä. Viestintävaliokunnan mietinnössä on perustuslakivaliokunnan vakiintuneessa käytännössä katsottu jäävän luottamuksellisen viestin salaisuutta suojaavan perusoikeuden ydinalueen ulkopuolelle (PeVL 23/2006 vp, s. 2–3, PeVL 3/2008 vp, s. 2/I). Toisaalta myös tunnistamistietojen salaisuuden suojaan puuttuvan sääntelyn on täytettävä perusoikeuksien rajoittamisen yleiset edellytykset (PeVL 23/2006 vp, s. 3). Valiokunta katsoo, että keskeisten yrityssalaisuuksien liiketaloudellinen merkitys saattaa olla yrityksen kannalta niin suuri, että tällaiset yritysvarallisuuden arvon ja elinkeinotoiminnan taloudellisten edellytysten turvaamiseen liittyvät seikat ovat hyväksyttäviä ja painavia perusteita tietoverkoissa harjoitettavaan viestintään kohdistuville rajoituksille. Sääntelyn oikeasuhtaisuuden näkökulmasta on ollen-naista, että sekä lakiehdotuksen 13 a–13 h §:n muodostaman kokonaisuuden että lain 8 §:n 3 momentin perusteella yrityssalaisuuksien luottamuksellisuuden turvaamisessa ensisijaisia ovat sellaiset keinot, joilla ei puututa käyttäjien luottamukselliseen viestintään.

Yhteisötilaajan käsittelyoikeuden osalta valiokunta on tähdentänyt, että käsittely on lain 8 §:n 3 momentinkin vaatimusten vuoksi sallittua ainoastaan sen tarkoituksen vaatimassa laajuudessa eikä käsittelyllä voida rajoittaa luottamuksellisen viestin suojaa enempää kuin on välttämätöntä. Käsittely on siten sallittua esimerkiksi ainoastaan siinä laajuudessa, että yhteisötilaaja pystyy riittävällä tavalla yksilöimään poliisille osoitettavan rikosilmoituksen tai tutkintapyyntönsä. Näin tulkittuna ja sovellettuna sääntely ei valiokunnan mielestä tältä osin muodostu ongelmalliseksi oikeasuhtaisuudesta johtuvien vaatimusten kannalta.

Valiokunta on esittänyt eräitä muutoksia hallituksen sähköisen viestinnän tietosuojalakia koskevaan lakiehdotukseen. Valiokunta on esittänyt 13 b §:n täsmentämistä tietoturvaluvon osalta, 13 d §:n täsmentämistä siten, että erotettaisiin toisistaan kohdat, jotka voivat koskea käsittelyn edellytyksiä yrityssalaisuuksien luovuttamistilanteissa, ja kohdat, jotka soveltuvat muihin väärinkäytöstapauksiin. Valiokunta on myös pitänyt tärkeänä, että yrityssalaisuuden luovuttamistilanteissa tunnistamistietojen manuaalinen käsittely ehdotetun 13 d §:n 2 momentin mukaisesti on mahdollista vain, jos on myös olemassa perusteltu syy epäillä, että yrityssalaisuuksia on luovutettu nimenomaan viestintäverkon välityksellä. Valiokunta on lisäksi esittänyt yrityssalaisuuden käsitteen tarkentamista, 13 a §:ssä tarkoitettua luvattoman tai ohjeen vastaisen käytön tarkentamista sekä eräitä kielellisiä muutoksia 13 a ja 13 d §:ään.

Perustuslakivaliokunta on pitänyt tärkeänä, että hallituksen esityksen perusteluissa mainittu liikenne- ja viestintäministeriön asetettava seurantaryhmä arvioi lain soveltamista myös perusoikeuksien kannalta. Tällöin on valiokunnan mielestä syytä kiinnittää huomiota siihen, miten laajasti työnantajat ovat turvautuneet lain mahdollistamiin oikeuksiin, miten tietosuojavaltuutetun valvontatehtävä on toiminut sekä miten työntekijöiden luottamuksellisten viestien salaisuuden suoja on toteutunut.”

Mielenkiintoista kyllä, perustuslakivaliokunnan lausunnon loppuponnessa lausuntotekstissä esitettyjä kriittisiä sääntämisyjärjestysnäkökohtia ei nimenomaisesti mainittu sääntämisyjärjesteyshetvoina. Tätä seikkaa myös edellä siteeratut tutkijat ihmettelivät lausunnoissaan.

Valiokunnan puheenjohtajiston interventio

Samassa yhteydessä haastateltujen tutkijoiden mielipiteiden esittämisen jälkeen julkaistun perustuslakivaliokunnan puheenjohtajan Kimmo Sasin haastattelun mukaan valiokunta ei sivuuttanut asiantuntijoiden lausuntoja. Sitten perustuslakivaliokunnan puheenjohtaja Kimmo Sasi ja varapuheenjohtaja Jacob Söderman julkaisivat perusteellisen kuvauksen valiokunnan lausunnosta korostaen lisäksi, että valiokunta oli lausunnosta yksimielinen. He pitivät Helsingin Sanomissa 20.11.2008 julkaistua arvostelua ylivoimattuna. ”Laki ei merkitsisi kaikenkattavaa tai edes laajaa työnantajan oikeutta seurata työntekijöiden viestintää. Työnantaja ei voi tutustua viestien sisältöön, esimerkiksi lukea niitä. Viestin sisällön avaaminen merkitsisi puuttumista luottamuksellisen viestin salaisuuden suojan ydinalueeseen.” Puheenjohtajisto alleviivasi artikkelissaan edellä alaviitteessä 1 viitattua työnantajan valvontavallan horisontaalitason funktiota.

Valtamedian kannanotot

1.2.2009 Helsingin Sanomat julkaisi sunnuntainumerossaan kaksisivuisen haastattelusarjan otsikolla ”Lakia vahvempi Nokia”. Ingressin mukaan ”Maailman suurin kännykkäyhtiö uhkasi lähteä Suomesta, ellei se saa oikeutta valvoa työntekijöidensä sähköposteja. Painostus pani virkamiehiin ja poliitikoihin vauhtia. Näin syntyi Lex Nokia, joka toteutuessaan kaventaishi suomalaisten perusoikeuksia”. Lehteen haastateltiin oikeustieteen tutkijoita. Muun muassa Jukka Kekkosen mielestä ”Se [Lex Nokia] horjuttaa länsimaisen oikeusvaltion perusperiaatetta”. Tuomas Ojosen haastattelulausunnon mukaan Lex Nokiaan pitäisi saada Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen kanta. ”Jos tuomioistuin katsoo lain rikkovan ihmisoikeussopimusta, se tekee asiasta vahvistustuomion. Sitä Suomen olisi mahdotonta sivuuttaa.” Professori Matti Tolvasen mukaan ”Lakisitys sotii lähes kaikkia oikeusperiaatteita vastaan. Ei siitä pääse mihinkään, vaikka poliitikot yrittävät muuta väittää”. Tämä kommentti oli kaksisivuisen lehtikirjoituksen toisen sivun otsikkona.

Samassa numerossa 1.2.2009 lehti julkaisi pääkirjoitustoimittaja Antti Blåfieldin yliökirjoituksen ”Kaksi maailmaa vastakkain”. Siinä viitattiin viestintäalan ammattilehdistössä käytyyn kiivaaseen keskusteluun: ”Viestintämaailmassa pelätään, että urkinta leviää”. Lopuksi Helsingin Sanomat julkaisi vielä Kimmo Sasin laajahkon artikkelin mielipidesivullaan otsikolla ”Tietoturvan puute loukkaa perusoikeuksia”. Ingressi: ”Jos Suomessa ei ole Lex Nokian tasoista tietoturvalakia, loukataan lukuisia kansalaisten perusoikeuksia”. Myöhemmässä vaiheessa Helsingin Sanomat haastatteli vielä eräitä em. asiantuntijoista lähtökohtanaan mahdollisuus valtiösääntötuomioistuimen perustamisesta Suomeen.¹⁰

¹⁰ HS 3.2.2009: ”Sähköisen viestinnän tietosuojalain muutos eli Lex Nokia on herättänyt epäilyjä eduskunnan perustuslakivaliokunnan riippumattomuudesta. Arvostelijat pelkäävät, että elinkeinoelämän intressi on ollut kansalaisten

Lex Nokiaan liittynyt ulkoparlamentaarinen toiminta

Lex Nokiaa vastaan järjestettiin mielenosoituksia sekä kerättiin varoja maksettujen tietois-
 jien julkaisemiseen MTV3:ssa.¹¹ YLEn uutistietojen mukaan lakia vastustavia mielenosoittajia
 oli eduskunnan edessä toista sataa. Heille vastasi mm. perustuslakivaliokunnan puheenjohtaja
 Kimmo Sasi. Mielenosoittajien iskulauseita olivat ”Lex Nokia, täynnä mokia” ja ”Suomalainen
 Stasi, syyllinen on Sasi”.

Viestintävaliokunnan Lex Nokian valiokuntakäsittelyn aikaan ja uudelleen helmikuussa
 2009 valtiopäivien aloitettua toimintansa eduskuntatalon edustalla järjestettiin mielenosoitus
 lain säätämistä vastaan. Mietintövaliokuntaan kuuluva kansanedustaja ehdotti, että hallitus
 käynnistäisi tutkimuksen siitä, ovatko lakiin liittyvät intresenttitahot pyrkineet vaikuttamaan
 lainvalmistelijoihin. Mediassa pääministeri Matti Vanhanen ja liikenneministeri Suvi Lindén
 kertoivat, ettei heidän tiedossaan ollut painostavaa vaikuttamista tähän lainsäädäntöprosessiin.

Kansalaisjärjestö EFFI ry. (Electronic Frontier Finland ry) mobilisoi ihmisiä asiassa: ”Ns.
 Lex Nokian (HE 48/2008 vp sähköisen viestinnän tietosuojalain ja eräiden siihen liittyvien la-
 kien muuttamisesta) käsittely on kriittisessä vaiheessa eduskunnassa. Perustuslakivaliokunnan
 myönteisen lausunnon jälkeen mitään näköpiirissä olevaa estettä lain läpimenoille ei ole ole-
 massa. Vain nopea ja perusteltu kansalaispalaute voi enää estää jälleen yhden askeleen kohti
 pahempaa isoveliyhteiskuntaa. Tarvitsemme tässä siis sinun apuasi!”¹² EU-vaaliehdokas Anna
 Mikkola julkaisi em. viestin blogissaan. Urkintalaki.fi -osoitteessa toimiva projektiryhmä il-
 moitti, että hankkeen tarkoituksena on herättää suuri yleisö vastustamaan lakiesitystä, joka tu-
 lee eduskunnan käsittelyyn helmikuussa. Hanke pyrkii keräämään riittävän suuren määrän
 maksusitoumuksia, joiden turvin se aikoo ostaa tv-mainoksellensa esitysaikaa MTV3-kan-
 valla. EFFI ry:n kampanjateksti oli seuraava: ”Useat oikeusoppineet ovat kritisoineet rankasti
 Lex Nokiaa siitä, että perusoikeuksille on annettu siinä liian vähän painoarvoa. Lain valmiste-
 lu keskeytyi alun perin jo syksyllä 2006 oikeuskanslerin lytättyä sen perustuslain vastaisena.
 Nyt ehdotus läpäisi jopa perustuslakivaliokunnan kohtaamatta vastarintaa. Valiokunta ei otta-
 nut huomioon kuulemiensa asiantuntijoiden esittämää kritiikkiä. Valiokunta ei myöskään
 puuttanut lainkaan yhteisötilaajan käsitteen ja lain soveltamisalan laajuuteen. Valiokunnan jä-
 senet joko eivät ole työssään päteviä tai haluavat salata kansalta lain todellisen luonteen. – –
 Yksityisille tahoille ei pidä antaa käytännössä rajattomia oikeuksia kansalaisten sähköisen vies-
 tinnän valvontaan. Lex Nokia on perusoikeuksien kannalta täysin kestävä. Laki on pysäy-
 tettävä. – – Me allekirjoittaneet ilmoitamme vastustavamme Lex Nokiana tunnettua hallituk-
 sen esitystä ja vaadimme sen hylkäämistä perustuslain vastaisena.”¹³

perusoikeuksia painavampi. Verkkokeskusteluissa ratkaisuksi on esitetty perustuslakituomioistuimen perustamis-
 ta.”

¹¹ Mainokset on julkaistu YouTubessa. Ks. <http://www.urkintalaki.fi/media.html>. Tapauksen tiimoilta sävelletty ja sanoitettu balladi on kuultavissa YouTubessa.

¹² <http://www.effi.org/blog/kai-2006-08-17.html>.

¹³ HS, sähköutinen 28.1.2009: ”Sähköpostin tietosuojaa heikentävän Lex Nokia -lain vastustajat aloittavat televisio-
 mainoskampanjan lakia vastaan. Kolme erilaista mainosta esitetään ensi viikon alussa MTV3-kanavalla.

11.2.2009 lakivaliokunnan puheenjohtaja Heidi Hautala ilmoitti mediassa, että laki (lex Nokia) tulisi pysäyttää. Hän viittasi Keskusrikospoliisin antamaan lausuntoon, jossa esitystä oli arvosteltu.¹⁴

Liikenneministeriö avasi erityisen sivun lakiprojektiin liittyvien väärinkäsitysten torjumiseksi.¹⁵ Osastossa ”oikaistavia väitteitä” kohta 1: ”Lex Nokia on täynnä mokia. Se rikkoo perustuslakia ja polkee kansalaisten perusoikeuksia. – Väitteet ovat perusteettomia. Lex Nokia on saanut julkisuudessa valtavan arvosteluryöpyn, ja sen ympärillä esitetään monia vääriä väitteitä. Tosiasiassa lakia on valmisteltu erittäin perusteellisesti.”¹⁶

11.2.2009 vastuuministeri Suvi Lindén kertoi Aamulehdessä 12.2.2009 julkaistussa haastattelussa: ”Yritys voi vaatia työntekijänsä vaikka riisuuntumaan alasti, kun tämä lähtee työpaikalta. Sekin voi olla yhdenlaista valvontaa”, viestintäministeri kuvasi ns. Lex Nokiaa. Samana päivänä eduskunnassa hän kuitenkin muunsi tulkintaa: ”No, ei tietystikään työnantaja voi vaatia työntekijää riisuuntumaan. Kuvailin, kärjistin, väritin, yritin olla huumoripitoinen” (HS 13.2.2009).

Vaalimainontaa lukuun ottamatta poliittiset televisiomainokset ovat Suomessa olleet harvinaisia. Lex Nokiaa vastustavan mainoksen rahoitus on kerätty netin käyttäjiltä ja mainoksen ovat tehneet vapaaehtoiset viestintäalan ammattilaiset.

Lex Nokia, viralliselta nimeltään Sähköisen viestinnän tietosuojalaki, on tulossa alkukeväästä eduskunnan hyväksyttäväksi. Kriitikoiden mukaan ehdotettu laki sallii yritysten, koulujen, kirjastojen ja taloyhtiöiden valvoa sekä kontrolloida netin käyttäjien sähköposteja, nettisurffailua ja mesetystä.”

¹⁴ ”Krp:n apulaispäällikön Tero Kurenmaan mukaan Lex Nokia toisi yrityksille poliisia laajemmat oikeudet tutkia yksityisten sähköposteja. Keskusrikospoliisissa kritisoidaan kovin sanoin hallituksen esitystä sähköisen viestinnän tietosuojalaki, YLE:n sähköutiset siteerasi keskiviikon Suomenmaa-lehteä. Krp:n apulaispäällikkö Tero Kurenmaan mukaan niin sanottu Lex Nokia sotkisi täysin viranomaisten ja yksityisten roolit.

Lakiesitys tulee eduskunnan käsittelyyn tässä kuussa. Mikäli esitys hyväksytään, saavat tietovuotoja epäilevät yritykset ja yhteisöt oikeuden avata epäilyttävien sähköpostien tunnistetietoja. Kurenmaan mukaan muutos antaisi yrityksille laajemmat valtuudet kuin poliisille. Hänen mukaansa lakiesitykseen sisältyy sekä yksityiskohtaisia että periaatteellisia ongelmia.

Eriyksen kummallisena Kurenmaa pitää kohtaa, jonka mukaan viestintävirasto ja tietosuojavaltuutettu voisivat luovuttaa sähköpostitietoja ulkomaisille esitutkintaviranomaisille, mutta eivät Suomen poliisille.

Periaatteellisesti hän kummeksuu perustelua, jonka mukaan Suomen poliisi ei kelpaisi tutkijaviranomaiseksi resurssipulan takia. Lain muuttamisen sijaan Kurenmaa haluaisi, että poliisin resurssit televalvontaan lisättäisiin.

Kurenmaa sanoo puhuvansa ainoastaan krp:n puolesta. Hänellä ei ole tietoa, mitä esimerkiksi sisäministeriössä ajatellaan kiistellystä lakiesityksestä.”

¹⁵ <http://www.lvm.fi/web/fi/246>.

¹⁶ Mielenosoitusta koskeneet ohjeet verkossa: Helsingissä järjestetään torstaina 5.2.2009 mielenilmaisu Lex Nokiaa vastaan. Mielenosoittajat kokoontuvat Rautatieaseman viereiselle asema-aukiolle ja lähtevät klo 14.30 marssimaan eduskuntatalolle, johon saavutaan klo 15 mennessä. Eduskuntatalolla kuullaan kansanedustajia ja asiantuntijoita aiheeseen liittyen.

Lex Nokiaksi ja yleiseksi urkintalaksi nimetty hallituksen esitys 48/2008 vp sähköisen viestinnän tietosuojalain ja eräiden siihen liittyvien lakien muuttamiseksi on vastaanottanut kovaa kritiikkiä useilta tahoilta. Liikenne- ja viestintävaliokunnan puheenjohtaja Martti Korhosen mukaan valiokunta ei ole koskaan vastaanottanut niin suurta palautelua kuin Lex Nokian yhteydessä.

Suurin huoli liittyy lakiehdotuksen laajuuteen ja perustuslainvastaisuuteen, jonka toivat ilmi eduskunnan perustuslakivaliokunnan kuulemat oikeustieteen asiantuntijat. Laki olisi omiaan heikentämään tarpeettomasti perusoikeuksia ja myöntäisi yhteisötilaajille poliisia laajemmat toimintavaltuudet. Tästä huolimatta Kokoomuksen Kimmo Sasin johtama perustuslakivaliokunta päätti marraskuussa 2008, etteivät tietosuojalain muutokset kosketa perustuslakia. – <http://valvonta.info/2009/01/mielenosoitus-lex-nokiaa-vastaan-5-helmikuuta/>.

Lex Nokia kohtaa parlamentaarisen järjestelmän

Lex Nokiaa kommentoitiin myös puoluejohtajatasolla. 13.2.2009 suurimman oppositiopuolueen SDP:n puheenjohtaja Jutta Urpilainen vaati hallituksen esityksen ”peruuttamista edelleen valmisteltavaksi sekavana ja epäjohtonmukaisena”, samoin Vasemmistoliiton puheenjohtaja Martti Korhonen. (HS 14.2.2009).¹⁷

Lex Nokian eduskuntakäsittely koetteli Vihreän liiton eduskuntaryhmän ja koko hallituksenkin koheesiota.¹⁸ 13.2.2009 Vihreän liiton eduskuntaryhmän puheenjohtajan ilmoitettua vastustavansa Lex Nokian säätämistä, Keskustan ja Kokoomuksen eduskuntaryhmän puheenjohtajat neuvottelivat hänen kanssaan eduskunnassa (HS 14.2.2009). Vihreän liiton puheenjohtaja Tarja Cronberg kertoi mediassa (HS 16.2.2009): ”Jotta osa vihreästä eduskuntaryhmästä voisi vastustaa sitä (Lex Nokiaa), pääministerin kanssa sovittiin, että toinen vihreistä ministereistä äänestää vastaan (valtioneuvostossa) lakiehdotusta annettaessa. Sopimus sisältää hänen mukaansa sen, että laki hyväksytään.” Saman uutisen mukaan Keskustan puoluesihteerin Jarmo Korhonen totesi Joensuussa: ”Suomi on kovaa vauhtia vajoamassa syvään talouskriisiin, mutta viime päivien uutisoinnin mukaan tämän hetken tärkein asia näyttäisi olevan vastustaa rikollisen toiminnan estämiseen tähtäävää sähköisen viestinnän tietosuojalakia. Loputtomiin ei voi istua toisten housuilla tuleen. Hallituksessa ei ole pakko olla.”

Nokia Oyj:n toimitusjohtaja Olli-Pekka Kallasvuo kertoi haastattelussa 15.2.2009, ettei hänen tiedossaan ole Lex Nokiaan liittyviä painostustoimia yhtiön taholta, eikä yhtiöllä ole taroituksena lähteä Suomesta. Kallasvuo toivoi, että asia selvitetään perusteellisesti. Samana päivänä Helsingin Sanomat julkaisi Karlssonin pilapiirroksen, jossa oli kuvattu kaksi käsiraudoitettua kättä tekstinään Nokian logon fontilla ”Lex Nokia Connecting People”.

¹⁷ Lehdistötiedote 9.12.

”Taiteilija- ja kirjailijajärjestö Kiila ry. vaatii niin sanotun Lex Nokian (HE 48/2008 vp sähköisen viestinnän tietosuojalain ja eräiden siihen liittyvien lakien muuttamisesta) hylkäämistä. Väitetyt talouselämän intressit eivät saa sanellessa demokraattisen valtion lakeja. Näitä intressejä ei tule käyttää perusoikeuksien rajoittamiseen laissa esitetyssä mittakaavassa. – – Lakiesityksen laajuuden lisäksi Kiila on huolestunut Lex Nokian perustuslainvastaisesta luonteesta. Muiden muassa Eduskunnan perustuslakivaliokunnan kuulemat oikeustieteen asiantuntijat sekä oikeuskansleri ovat epäilleet Lex Nokiaa perustuslain vastaiseksi. Lex Nokiaa arvosteli äskettäin myös tuore Finlandia-palkinnon voittaja, kirjailija Sofi Oksanen. – – Lakiesityksen mukaan työnantaja saisi oikeuden tarkkailla ja käsitellä työntekijöiden sähköpostiliikenteen tunnistamistietoja estääkseen yrityssalaisuuksien vuotamisen. Lakiesitys laajentuu myös koskemaan kaikkia niin sanottuja yhteisötilaajia eli työnantajien lisäksi kouluja, sairaaloita, kirjastoja, yliopistoja, taloyhtiöitä ja Internet-kahviloita. Laki ei rajoitu vain sähköpostiin tarkkailuun vaan koskee kaikkea IP-pohjaista liikennettä. – – Kiila ei usko lain tarkoituksena olevan tietovuotojen eston vaan pikemminkin pyrkimys on kontrolloida käyttäjän sähköpostiliikennettä. – – Tämä on omiaan johtamaan epävarmuuden, pelon ja epäluottamuksen ilmaipiiriin. – – Jos eduskunta hyväksyy Lex Nokian nimellä tunnetun lakiesityksen, työnantaja saa poliisia suuremmat oikeudet tunnistetietoihin. – – Kiila vetoaa päättäjiin: pysäyttäkää Lex Nokian hyväksymismenettely. Emme halua sen viitoittamaa tulevaisuutta.”

¹⁸ Kirjoitus Vihreässä langassa 15.2.2009 otsikolla ”Lex Nokia – Orwellilaiseen orjuuteen”: ”Eipä Koijärven aikoihin olisi arvattu, että vuonna 2009 perustuslain ja perusihmisoikeuksien vastainen Lex Nokia ajetaan läpi vihreiden tuella. Kyseessä on iso askel viime vuosien matkallamme kohti työelämän orwellilaista orjuutta kokoomuksen ajaman uusliberalistisen totalitarismin hengessä. Sokea vallanhalu ajanee vihreät tällä hallituskaudella tukemaan myös ydinvoiman lisäämistä. Mikä tahansa periaate on kaupan, kun on kyse vallasta.”

Kun laki sittemmin oli hyväksytty eduskunnassa, kehoitettiin hallituksen esityksen vastustajia viime vaiheessa vetoamaan tasavallan presidenttiin mm. maksullisin kukkalähetyksin (kehottaja välitti tekstit kukkakauppaan hinnan määräytyessä kukkalajin mukaan; valittavina oli mm. ruusuja ja orkideoja), jotta lakia ei vahvistettaisi.¹⁹

* * *

Hallituksen esitykseen sisältyneet neljä lakiehdotusta vahvistettiin 13.3.2009, ja ne tulivat voimaan 1.6.2009.

Todettakoon tämän mediakollaasin lopuksi, että vuoden 2009 valtiopäivien alussa perustuslakivaliokunta jossain määrin muutti asiantuntijoiden kuulemisen menettelytapoja: asiantuntijat eivät esitä lausuntojaan yhtenä rintamana omilta sijoiltaan, vaan kuultava kutsutaan valiokuntaa vastapäätä saman pöydän ääreen. Puheenjohtajana toimineen varapuheenjohtaja Jacob Södermanin ilmoituksen mukaan 17.3.2009 ”valiokunta on päättänyt vähän muuttaa kuulemismenettelyä”.

Johtopäätöksiä

Perustuslakivaliokunnan toiminta on alkanut herättää sekä klassisen median että modernin sähköisen viestinnän eri muotojen huomiota. Lex Nokian kaltaista tapahtumasarjaa ei löytyne perustuslakivaliokunnan vanhemmasta historiasta. Ilmeisesti ensimmäisen kerran valiokunnan puheenjohtajisto vastasi median haasteisiin ja varsin perusteellisesti, kun otetaan edellä selostetun lisäksi huomioon haastattelut muissa painetuissa ja sähköisissä viestimissä. Vastavaa ilmiötä ei esiinny tuomioistuinjohtoisissa lakien valtiosäännön mukaisuuden valvontajärjestelmissä. Lisäksi voidaan panna merkille myös perustuslakivaliokunnan kuulemien asiantuntijoiden rooli julkisuudessa. Lehdistöjulkisuutta voitaneen luonnehtia pääosin myönteiseksi, sen sijaan Lex Nokian täysistuntokäsittelyssä esiintyi kielteisiäkin sävyjä.²⁰

Näyttää ilmeiseltä, että hallituksen esityksen 48/2008 vp perusoikeusproblematiikka oli ylivoimaisen vaativa mediassa arvioitavaksi. Lain perustavoite oli poistaa niitä perusoikeussuojan kannalta arveluttavia yksityiskohtia, joita voimassa olleeseen lainsäädäntöön oli jäänyt. Kysymyksessä oli eräänlainen valtiosääntöparadoksi: voidaanko sellaista lakia, jolla olennaisesti poistetaan tai ainakin merkittävästi vähennetään voimassa olevan lain mahdollisia perustus-

¹⁹ ”Pysäytetään Urkintalaki

Leväperäisesti valtuuksia jakeleva Urkintalaki (HE 48/2008) alias Lex Nokia on laajasta kansalaisten ja oikeusopineiden vastustuksesta huolimatta hyväksytty eduskunnassa. Tullessaan voimaan lakiesitys antaisi yrityksille ja yhteisöille poliisiakin laajempia valtuuksia vailla vastaavaa laillisuusvalvontaa, murtaisi lähdesuojan ja rikkoisi näin Euroopan ihmisoikeussopimusta vastaan, koskisi kaikkia yrityksiä ja yhteisöjä, joilla on oma viestintäverkko – teleyrityksistä sairaaloihin ja taloyhtiöistä yliopistoihin ja tulisi valvottavaksi vain yhteisötilaajien omiin ilmoituksiin perustuen. Eduskunta hyväksyi esityksen äänin 96–56 (47 poissa). Mutta vielä on kortteja pelaamatta. Mitä sinä voit tehdä: Kukkavetoisuus presidenttiin: lausunto KKO:lta ennen vahvistusta. Pyydetään presidenttiä hankkimaan korkeimmalta oikeudelta lausunto Lex Nokian perustuslaillisuudesta ennen lain vahvistamista.” – [Http://www.urkintalaki.fi/](http://www.urkintalaki.fi/).

²⁰ Lähetekeskustelu ptk 45/2008, I käsittely ptk 13 ja 14/2009 ja II käsittely ptk 17 ja 18/2008.

lain vastaisia kohtia, luonnehtia perustuslain vastaiseksi? Jos näet laki olisi tullut hylätyksi eduskunnassa, merkittävästi valtiosääntöoikeudellisesti ongelmallisempi lainsäädäntö olisi jäänyt voimaan.

Suomalainen lakien perustuslainmukaisuuden valvontajärjestelmä näyttää kohdanneen uuden haasteen ulkoparlamentaarisesti toimivan median kautta sen lisäksi, että sen on vanhas- taan täytynyt torjua epäilyt toimintansa puoluepoliittisista vaikuttimista. Voimme panna mer- kille, että vuoden 2000 perustuslain vireillä olevassa tarkistamisprosessissa on vahvasti esillä valiokunnan erikoisaseman kaventaminen suhteessa tuomioistuimiin. On näet esitetty, että PeL 106 §:n asettama ehto ”ilmeinen ristiriita” sille, että tuomioistuin voi jättää lain säännök- sen soveltamatta ristiriitaisena perustuslain kanssa, poistettaisiin säännöksestä. Nykyisessä pe- rustuslaissa ilmeisyyskriteeri alleviivaa erityisesti perustuslakivaliokunnan ensisijaista asemaa suhteessa tuomioistuimiin.²¹

²¹ ”Perustuslain tarkistamiseen tähtäävässä hankkeessa on aiheellista harkita ilmeisyyskriteerin poistamista perus- tuslain 106 §:n säännöksestä perustuslailla tuomioistuinten käsiteltävinä olevissa asioissa annettavasta etusijasta.” Pe- rustuslaki 2008 -työryhmä. Työryhmämietintöjä 2008, s. 62.